

ARCHEOWIEŚCI

CENTRUM ARCHEOLOGII ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ

IM. KAZIMIERZA MICHAŁOWSKIEGO NR 4

EGIPT - Tell el-Farcha

Wiosną 2008 współpracująca z Centrum Archeologii misja Uniwersytetu Jagiellońskiego i Muzeum Archeologicznego w Poznaniu pod kierownictwem prof. K. Ciałowicza (UJ) i dr. M. Chłodnickiego (MAP) przeprowadziła kolejny sezon badań na egipskim stanowisku **Tell el-Farcha**. Stanowisko związane jest z najwcześniejszą historią Egiptu faraonskiego oraz okresem poprzedzającym ten etap. Pozostałości z Tell el-Farcha tworzą dziś trzy wzgórza ruin, z egipskiego „komy”.

Na komic zachodnim kontynuowano eksplorację warstw związanych z centrum administracyjno-kultowym z okresu najwcześniejszych dynastii. Składa się ono z dużego centralnego dziedzińca, otoczonego ze wszystkich stron pomieszczeniami o charakterze kultowym (kaplice) oraz użytkowym. W kaplicy zachodniej, podobnie jak w sezonach ubiegłych, odnaleziono przedmioty kultowo-wotywno, m.in. główce maczug, paciorki, fragmenty figurek zoomorficznych. Przedmioty te, wykonane w niektórych przypadkach z cennych materiałów, mają też wysoki walor estetyczny.

Na komic centralnym odsłonięto zabudowę związaną z kulturą dolnoegipską, występującą w Delcie Nilu i poprzedzającą okres wczesnych dynastii; składały się na nią ogrodzenie i szereg czterech prostokątnych domów. Do najważniejszych odkryć związanych z tą warstwą należą liczne fragmenty importowanej ceramiki palestyńskiej i górnoegipskiej (czyli z południa Egiptu), potwierdzające znaczną rolę handlu dla pierwszych osadników w Delcie. Znalezione też kilkadziesiąt paciorków wykonanych z różnych kamieni półszlachetnych oraz kilka ze złota - pierwsze znane z kultury dolnoegipskiej przykłady wykorzystania tego metalu.

Na komic wschodnim przebadano 26 grobów datowanych na okres dynastii 0 i początku I, czyli z początków państwa egipskiego. Do najważniejszych należy bogaty grób, w którym znaleziono dzban z wrytym imieniem Iry-Hora, pierwszego znanego z imienia króla egipskiego (dynastia 0). To już drugi przypadek wystąpienia tego imienia w Tell el-Farcha, zdający się potwierdzać historyczność Iry-Hora i wskazujący, że władca ten, znany przede wszystkim z rejonu Abydos, gdzie znaleziono jego grób, rozciągał swoje panowanie także na wschodnią Deltę. Kolejnym ważnym znaleziskiem jest grób typu „mastaba”, datowany na przełom dynastii 0 i I – prawdopodobnie najstarsza ze znanych dotąd mastab egipskich. Ściany grobu wznosiły się na wysokość 2 m, fasada wschodnia ukształtowana została w charakterystyczne nisze a w komorze znajdowały się 73 naczynia gliniane, 5 kamiennych oraz siekierka miedziana i nóż krzemienisty. Zarejestrowano również kilka następnych grobów, które będą eksplorowane w trakcie następnej kampanii wykopaliskowej.

Tekst: Krzysztof Ciałowicz
Redakcja: Zuzanna Wygnańska

SYRIA - Tell Arbid

W lipcu b.r. archeolodzy z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu kierowani przez dr hab. prof. UAM Rafała Kolińskiego we współpracy z Centrum Archeologii przeprowadzili badania w ramach nowego projektu na stanowisku Tell Arbid w północno-wschodniej Syrii. Był to pierwszy sezon zaplanowanego na trzy lata programu badawczego, finansowanego grantem Ministerstwa Nauki i Informatyzacji. Celem programu jest przebadanie pozostałości pochodzących z tzw. „okresu postakadyjskiego“, obejmującego ostatnie dwa stulecia III tys. p.n.e. Przedsięwzięcie to jest szczególnie istotne dla poznania historii starożytnej, gdyż do tej pory okres końca III tysiąclecia w północnej Mezopotamii uważany był za tzw. „wieki ciemne“, w trakcie których nastąpił kryzys cywilizacyjny wywołany zmianami klimatycznymi i środowiskowymi. Tegoroczne odkrycia rzucają nowe światło na ten etap historii.

W trakcie tegorocznego sezonu tuż pod powierzchnią wzniesienia ruin odnaleziono pozostałości domów mieszkalnych z pierwszej połowy II tys. p.n.e. (czasy odpowiadające panowaniu dynastii Hammurabiego w Mezopotamii południowej) oraz związane z nimi groby, tworzące trzy niewielkie cmentarzyska. Przebadane pochówki to groby w formie dużej ceglanej komorowy ze sklepieniem tworzącym łuk, mniejsze groby w formie skrzynki ceglanej oraz ziemne groby szybowe. Te ostatnie, mimo że grzebano w nich dzieci, okazały się najbogatsze w znaleziska: oprócz naczynia służącego jako trumna znajdowano w nich po kilka mniejszych dzbanków i ozdoby, na przykład paciorki z półszlachetnego karneolu. W jednym z grobów znaleziono dekorowaną pieczęć cylindryczną, która ewidentnie służyła jako amulet. Pozostałe groby były miejscem spoczynku osób dorosłych; ich wyposażenie ograniczało się do jednego lub dwóch naczyń i, niekiedy, szpil z brązu, którymi spinano szaty.

Poniżej pozostałości z II tysiąclecia p.n.e. odkopano warstwy „postakadyjskie“, których rozpoznanie jest głównym celem projektu UAM; odnaleziono tu zabudowę mieszkalną z końca III tysiąclecia. Odślonięty został między innymi fragment budynku, którego istotnym elementem był rozległy dziedziniec wyłożony w części wypalonymi ceglami w części zaś pieczołowicie ułożonym brukiem z drobnych otoczków. Na zachód od budynku odsłonięto zarys pięciu pomieszczeń należących do następnej budowli. Wreszcie, jeszcze dalej na zachód i na południe, znajdowała się strefa zajęta przez nieregularne, małe pomieszczenia – być może o charakterze gospodarczym, oraz piece chlebowe. Tegoroczne znaleziska „okresu postakadyjskiego“ z Tell Arbid, są dowodem, że pod koniec III tysiąclecia północna Mezopotamia nie została wyludniona, jak przypuszczano dotąd. Badania będą kontynuowane wiosną 2009 roku.

Tekst: Rafał Koliński
Redakcja: Zuzanna Wygnańska